

BÍRÓ SEY KATALIN**(1934. MÁJUS 11. – 2022. AUGUSZTUS 25.)**

Bíró Sey Katalin még annak a nemzedéknek volt a tagja, melynek számára a munkahely iránti hűség általános jelenség volt, így munkás életének harmincöt évét ő is első és egyetlen hazai munkahelyén, a Magyar Nemzeti Múzeumban töltötte el.

Nemtiben, egy Nógrád megyei kis faluban született 1934. május 11-én. Édesapja, ifj. Sey Tamás bányamérnök volt, akinek szolgálati helyét a bányavállalat gyakran változtatta. Ezért a család rendszeresen költözött, és többnyire a városoktól távoli bányatelepeken lakott. Édesanyja, Várady Jolán az állandó lakhelyváltogatás miatt nem tudta tanítónői végzettségét kamatoztatni, így aztán főfoglalkozásban gondoskodott a családjáról. Katalin iskolaéveit is ez a vándorélet határozta meg, elemi és középiskoláit különböző helyeken végezte: Salgótarjánban, Dorogon, Esztergomban és Budapesten, ahol végül a Szilágyi Erzsébet Gimnáziumban tette le az érettségit 1953-ban. Még abban az évben felvételt nyert az ELTE Bölcsészettudományi Karára, muzeológia szakra. Egyetemi éveit 1955-ben ment férjhez dr. Bíró Tibor ortopédsebészhez, és az évben született meg egyetlen leánya, Gabriella. 1958-ban kapta meg diplomáját, miután letöltötte az ehhez szükséges gyakorlati időt a Magyar Nemzeti Múzeum Régészeti Osztályán. Szakdolgozatát a pannóniai orvosi eszközökről írta. Ennek rövidített változata jelent meg 1961-ben *Hygieia, Salus, Valetudo* címmel,¹ melyben az orvoslással kapcsolatos istenségek antik érmeiken való megjelenését tárgyalta a Kr. u. 2. század végéig. Először az MNM Régészeti Osztályán kapott állást, majd 1958. augusztus 1-től átkerült az MNM Éremtárába, az akkor még ott dolgozó Kerényi András mellé, aki az Antik gyűjtemény kurátora volt. Eleinte folyamatosan meghosszabbított szerződések keretében dolgozott, majd 1960-ban véglegesítették. 1961-ben, Kerényi halála után átvette a teljes Antik éremgyűjtemény kezelését.

Nem volt könnyű helyzetben, hiszen lényegében egyedül maradt a szakmában, mivel az ókorral foglalkozó numizmatikusok – Alföldi András, majd Alföldi Mária is – már korábban nyugatra távoztak. Az Éremtár-

ban kemény gyűjteményi feladatok vártak rá: 1956-ban megindult a teljes gyűjteményi revízió, amely egyben a gyűjtemény teljes újjárendezését is jelentette, hisz akkor alakították ki a Tár máig fennálló gyűjteményi rendjét. Ebben a munkában Katalin oroszánrészt vállalt Huszár Lajos mellett. Majd jött a következő nagy, évekig tartó feladat, az 1960-ban a Nemzeti Múzeumba került Niklovits-hagyaték átvétele, feldolgozása, nyilvántartásba vétele, melynek ókori anyaga több mint nyolcezer érmet jelentett a duplumokkal együtt. Ezek mellett még ott voltak a régészeti ásatásokon előkerülő érmei, az újonnan fellelt kincsleletek, valamint a vidéki múzeumokban lévő éremgyűjtemények nyilvántartási munkáiban való részvétel.

Bíró Sey Katalin ahhoz az ötvenes években felnőtté váló nemzedékhez tartozik, amelynek tagjai szakmai életüket már a kemény diktatúrát (Rákosi-rendszer) felváltó Kádár-korszakban élték, akik megélték és túlél-

1 *Hygieia, Salus, Valetudo. FolArch* 13, 73–79.

ték az 1956-os forradalmat. Csendesen, diplomatikusan lavírozva töltötte múzeumi életét, ért el nemzetközi szakmai elismertséget a távolról sem könnyű körülmények között. Csendes, türelmes, mondhatnám anyás természete volt, aki mindig sikerrel csillapította le az ellentéteket, oldott meg halk szavával komoly vitákat, simította el a felmerülő problémákat. Gyűjteményi feladatait mindig pontosan, lelkiismeretesen végezte el, akár közel álltak szűkebb szakmai-tudományos érdeklődéséhez, akár nem.

Számtalan éremleletet közölt a *Numizmatikai Közönyben* és különféle régészeti szaklapokban. Első publikációi között szerepelt a 2. század vége táján záruló szombathelyi dénárlelet,² a 259/260-ban elrejtett kistormási *antoninianus* kincs,³ valamint a hatalmas 4. századi zsófiapusztai rézpénzlelet⁴ közöletlen részének publikálása. 1963 novemberében került az Éremtárba a későbbi tudományos munkásságának egyik alapvető részét meghatározó hódmezővásárhely-szikáncspusztai 5. századi *solidus* kincs, melynek révén neve hamarosan bekerült a nemzetközi tudományos vérkeringésbe, és elismertséget szerzett számára a numizmatika tudományában. A kincsről készült egyik első írása is németül jelent meg Drezdában, 1971-ben.⁵ A kincs jelentőségéről a későbbiekben is több előadást tartott nemzetközi rendezvényeken: London, 10. Nemzetközi Numizmatikai Kongresszus, 1986. szeptember 8–12;⁶ Spoleto, a *Popoli delle Steppe: unni, avari, ungari* című konferencia 1987. április 22–29;⁷ Aquileia, a *Convegno internazionale di studi storici sulla figura di Attila a la discesa degli unni in Italia nel 452* című konferencia 1990. szeptember 7–9. Egy hosszabb közlemény pedig a *Numizmatikai Közönyben* jelent meg 1976-ban,⁸ és sajnos máig ez maradt a szikáncsi lelet legteljesebb feldolgozása. A teljes anyag (1439 db) fotózására is már csak a 2000-es években

került sor a digitális technikának köszönhetően. S bár Katalin ekkoriban nekifogott a hatalmas éremkincs részletes feldolgozásának, az aprólékos verető vizsgálatok bizony már kimerítőek voltak egy hetvenes éveiben járó kollégának, majd pedig jöttek a dédunokák, így aztán inkább a családot helyezte előtérbe.

Munkáinak többsége ugyan csak magyarul jelent meg hosszabb-rövidebb idegen nyelvű rezümével, de ez nem akadályozta nemzetközi ismertségét, elismertségét. A hetvenes években egyre jobban kinyílt a világ a hazai tudományos élet résztvevői számára, Katalin is egyre több meghívást kapott szakmai rendezvényekre, előadások tartására. Egyik első külföldi szereplését (1975. június 12–17.) a Drezdai Éremtár vezetője, Paul Arnold meghívásának köszönhette, akivel aztán évtizedes barátság kötötte össze. Előadásának tárgya munkásságának egy újabb területét célozta, a hazai kelta pénzverést *Die Münzprägung der transdanubischen Kelten* címmel. 1981-ben pedig a kelta numizmatikai kutatások szempontjából meghatározó jelentőségű konferenciára kapott meghívást Würzburgba, ahol a dél-dunántúli kelta bronzpénzverésről tartott előadást.⁹ A meghívás alapját az 1972-ben az *Acta Archaeologica*-ban e témában megjelent írása jelenthette.¹⁰

A '70-es évek közepének nagy jelentőségű és messzire ható következményekkel járó eseménye volt a nagy sikerű Varsó–Budapest Symposium *The Coin Imitations and Forgeries in Antiquity and Middle Ages* címmel, amelyet a Lengyel Régészeti és Numizmatikai Társulat, valamint a Magyar Numizmatikai Társulat szervezett az International Numismatic Commission patronálásával. A két helyszínen rendezett konferencián 23 európai városból 43 előadó szerepelt. Magyar részről Gedai István mellett Katalin volt a rendezvény másik szakmai rendezője és az 1980-ban megjelent konferenciakötet

2 A szombathelyi koracsászárkori dénárlelet. *FolArch* 12 (1960) 75–89.

3 A kistormási éremlelet. *FolArch* 15 (1963) 55–68.

4 A Zsófia-pusztai lelet. *NK* 60–61 (1961–1962) 29–48.

5 Der frühbyzantinische Solidus-Fund von Szikáncs. *Jahrbuch der Staatlichen Kunstsammlungen* (1970–1971), 177–186.

6 Einige Bemerkungen zum Solidus Fund aus den 5. Jahrhundert von Szikáncs. In: Ian A. CARRADICE (ed.): *Proceedings of the 10th International Congress of Numismatics*, London, 1986, 299–303.

7 Beziehungen der Hunnen zu Byzanz im Spiegel der Münzfunde in Ungarn des 5. Jahrhunderts.

8 A szikáncsi V. századi solidus lelet. *NK* 74–75 (1975–1976) 7–19.

9 Keltische Bronzemünzen-Prägung in südlichen Transdanubien. In: G. GRASMANN – W. JANSSEN – M. BRANDT (Hrsg.): *Keltische Numismatik und Archäologie. Veröffentlichung der Referate des Kolloquiums keltische Numismatik vom 4. bis 8. Februar 1981 in Würzburg*. BAR Int. Series 200. Oxford, 1984, 1–9.

10 The Questions of the Chronology of the Transdanubian Celtic Bronze Coins. *Acta Archaeologica* 24 (1972) 359–363.

szerkesztője. Előadást is tartott a Kárpát-medencében előkerült egykorú hamisítványokról,¹¹ amely tudományos munkásságának egy újabb területe volt. Ezzel a témával egy későbbi nemzetközi konferencián is szerepelt a Kunsthistorisches Museum és az Institut für Numismatik meghívására 1989 márciusában Bécsben.¹²

Az 1970–80-as években számos meghívást kapott külföldi numizmatikai szervezetektől előadások tartására. 1981-ben Ulla Westermarck, a stockholmi éremtár igazgatójának meghívására egy előadókörutat tartott Svédországban 1981. február 27. és március 14. között, melynek keretében a stockholmi királyi éremtár és az Uppsalai Egyetem éremgyűjteményeit is tanulmányozhatta. 1982-ben ismét Drezdába hívták előadást tartani egy akkoriban Aquincumban előkerült római verető kapcsán. 1985. február 25. és március 13. között ismét egy hosszú, immáron norvég–svéd előadókörútra hívták meg. Majd 1986 októberében Göteborgba kapott meghívást az akkor már nyugdíjas Carl Alex Moberg professzor javaslatára előadások tartására az egyetemen és a helyi éremgyűjtő szervezetben. Ennek az utazásnak hozadéka volt egy publikáció a Duna-vidéki kelta érmeokről svédországi gyűjteményekben.¹³ Az Institut für Ausländerbeziehungen támogatásával vehetett részt az aaleni limes kongresszuson 1983 szeptemberében és Passauban 1985 júliusában rendezett műemléki és régészeti konferencián. 1988. június 29. és július 4. között a Niederösterreichische Donaufestival Gesellschaft meghívására vett részt a *Frühes Christentum in Pannonien* című konferencián Klosterneuburgban és tartott előadást *Ein numismatischer Beitrag zum Christentum aus der Hadrianischen Zeiten* címmel. 1991 áprilisában az Oslói Egyetem Éremtára meghívására tartott előadást a norvég fővárosban a pannóniai pénzforgalomról, és ez az útja meghatározó jelentőségűvé vált későbbi életére vonatkozóan.

Ösztöndíjas útjaival kevésbé volt szerencsés, bár az akkori viszonyok között ez távolról sem meglepő. Többéves próbálkozás után végül 1989-ben sikerült a francia–magyar kulturális munkaterv keretében eljut-

nia Párizsba, ahol a Bibliothèque Nationale éremgyűjteményében tanulmányozhatta az ott őrzött Duna-vidéki kelta pénzeket és a szikáncsi lelet szempontjából fontos késő római aranyakat.

Kutatásainak egy másik fontos területét a pannóniai éremleletek repertóriumának összeállítása jelentette. Ennek jegyében készült már a Brigetio pénzforgalmát feldolgozó monográfia, mely egyben 1973-ban megvédett doktori disszertációjának témája volt. A munka 1977-ben angol nyelven jelent meg,¹⁴ de Katalin ez irányú munkásságát eddigre már jól ismerte a nemzetközi kutatás. Ezért kapott meghívást 1975-ben a nyitrai Régészeti Intézet konferenciájára, majd az 1976-os frankfurti numizmatikai kolloquiumra, amely az éremleletek tudományos kiértékelésének problematikáját tárgyalta. A német Fundmünzen-sorozatnak ekkor már vagy tizenhat kötete jelent meg, melyekben területenként, egységes szempontok szerint, modern corpusokkal meghatározva közölték a római éremanyagot. Ezen a rendezvényen határozta el a Goethe Egyetem Seminar für Griechische und Römische Geschichte / Bereich Epigraphic, Numismatik, Papyrologie sowie Provinzialrömische Archäologie keretében működő munkacsoport (*Arbeitskreis die Fundmünzen der römischen Zeit in Deutschland*) R. Alföldi Mária professzor asszony vezetésével egy a közölt leletanyagokat kiértékelő sorozat megjelenítését *Studien zur Fundmünzen der Antike* (SFMA) címmel. A konferencián elhangzott előadások, viták alapvetően járultak hozzá ahhoz, hogy az éremanyag mind jobban hasznosítható legyen történeti-régészeti kutatásokban, és ne csak szimplán keltező értékű tárgynak vagy illusztrációs anyagnak tekintsék más kutatásoknál. Katalin előadása a hazai éremleletek kiértékelésének helyzetéről, amely a konferencia előadásait tartalmazó SFMA első kötetében meg is jelent,¹⁵ indította el a hazai numizmatika *Fundmünzen*-programját. Az első lépéseket az ELTE Régészeti Tanszékén dolgozó Lányi Verával az *Acta Archaeologica*-ban évről évre közösen publikált *Fundmünzenberichte* jelentették, ahol az adott év ásatásai során előkerült ókori érme katalógusát tették

11 Zeitgenössische Fälschungen antiker Münzen im Karpathenbecken. In: Katalin BÍRÓ SEY – István GEDAI (eds.): *Proceedings of the International Numismatic Symposium*. Budapest, 1980, 11–14.

12 Zeitgenössische Fälschungen spätrömischer Münzen im Ungarischen Nationalmuseum. *Rivista Italiana di Numismatica* 90 (1988) 329–348.

13 Celtic Coins of the Danube Region in West Swedish Collections. *Göteborgs Numismatiska Förening* (Smaskrifter 19) 1987, 447–498.

14 *Coins from the Identified Sites of Brigetio and the Questions of Local Currency*. Budapest, 1977.

15 Der Stand der Auswertung der römischen Fundmünzen in Ungarn. *Studien zu Fundmünzen der Antike*. Band I. Berlin, 1979, 1–4.

közre az 1975-ös évtől kezdve¹⁶ 1988-ig.¹⁷ 1990-ben aztán megjelent a *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Ungarn* első, Fejér megyei éremleleteket és gyűjteményeket tartalmazó kötete,¹⁸ melynek munkálataiból Katalin még jócskán kivette a részét.

Egyik utolsó nagyszabású munkája társszerzőkkel a tokorcsi késő római bronzéremlelet feldolgozása volt 1998-ban,¹⁹ melyben a késő római kincsleletek kapcsán a pannóniai pénzforgalom végének kérdését is érintette. A kincs jelentőségéről tartott előadást az 1997-es Berlini Numizmatikai Kongresszuson.²⁰

Múzeumi, gyűjteményi feladatai és tudományos tevékenysége mellett részt vett az egyetemi oktatásban gyakorlati, anyagismereti órák tartásával, valamint a BÁV érembecsűseinek képzésében. Nem feledkezett el a római érmészet iránt érdeklődők széles táboráról sem, akik számára hasznos ismeretterjesztő füzeteket írt,²¹ és szintén az Egyesület kiadásában jelent meg a *Pannoniai pénzverés* 1985-ben. Rendszeresen tartott ismeretterjesztő előadásokat a Magyar Numizmatikai Társulat és az Éremgyűjtők Egyesülete által szervezett hazai és nemzetközi konferenciákon, Nyári Egyetemeken.

1960-ban lett a Magyar Numizmatikai Társulat tagja, majd 1996-ban tiszteleti tagja. 1977-től 2004-ig szerkesztője, majd főszerkesztője volt a Társulat folyóiratának, a *Numizmatikai Közlönynek*.

1992 augusztusában ment nyugdíjba, de előtte még másfél évre elvállalta az Éremtár osztályvezető-hely-

tesei posztját. 1993-tól aztán új projektbe kezdett: közel hatvanévesen elvállalta az oslói egyetem éremtára antik éremgyűjteményének gondozását, és tíz munkás évet töltött el a norvég fővárosban, ott is öregbítve a magyar numizmatika hírnevét és építve a magyar kollégák szakmai kapcsolatait. Neki köszönhető az oslói éremtár ókori éremgyűjteményének számítógépes adatbázisba vitele. Idős fejjel megtanult norvégul is. 1994-ben munkája elismeréséül a Norvég Tudományos Akadémia külföldi tagjai sorába választotta.

Hazajövele után még bedolgozott a Magyar Nemzeti Múzeumban az éremtári munkákba, segített a munkatársaknak, aktív tagja volt a Magyar Numizmatikai Társulatnak is, melyet élete végéig anyagilag is támogatott.

Munkásságát számos szakmai elismeréssel jutalmazták: 1974-ben megkapta a Szocialista Kultúráért kitüntetést, 1986-ban a Magyar Numizmatikai Társulat Réthy László-jutalomérmét, 1994-ben augusztus 20-án Göncz Árpádtól vehette át a Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztjét. 2005-ben életműve elismeréséért a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi Ferenc-érmét szavazta meg számára a múzeum kollektívája.

Fájó szívvel búcsúzunk tőle, és neve mindörökre fennmarad a numizmatika nagyjai között.

Torbágyi Melinda†
Magyar Nemzeti Múzeum

16 *ActaArchHung* 31 (1979) 163–188.

17 *ActaArchHung* 45 (1993) 75–81.

18 *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Ungarn. Bd. I. Komitat Fejér.* (Hrsg. Fitz, Jenő.) Dr. Rudolf Habelt – Kultúra International, Bonn–Budapest, 1990.

19 BÍRÓ-SEY, Katalin – MEDGYES, Magdolna – TORBÁGYI, Melinda: *Der spätrömische Münzschatzfund von Tokorcs*. Ungarisches Nationalmuseum, Budapest, 1998.

20 Zur Deutung des Bronzefundes von Tokorcs in Westungarn aus dem 4. Jahrhundert. In: Bernd KLUGE – Bernhard WEISSER (Hrsg.): *XII Internationaler Numismatischer Kongress in Berlin 1997, Akten II*, 2000, 752–757.

21 *Bevezetés a római pénzek gyűjtésébe. Császárkor*. Budapest, 1971. Az újabb, javított és bővített kiadás 2002-ben jelent meg.

Bíró Sey Katalin 1998 után megjelent munkái²²

- Keltiske mynter i Universitetets Myntkabinett Oslo. *Nordisk Numismatisk Årsskrift* (1994–1996) 2000, 5–21.
- Christliche Symbole auf römischen Münzen der Spätkaizerzeit. In: *Proceedings of the 2nd International Numismatic Congress in Croatia 15–17 October 1999, Opatija*. Rijeka, 2000, 1–5.
- Zur Deutung des Bronzefundes von Tokorcs in Westungarn aus dem 4. Jahrhundert. In: Bernd Kluge – Bernhard Weisser (Hrsg.): *XII Internationaler Numismatischer Kongress in Berlin 1997, Akten II*, 2000, 752–757.
- Az időszámítás megjelenése a római pénzekben. *Az Érem* 1 (2000), 1–5.
- Az Esterházy éremgyűjtemény NK 98–99 (1999–2000), 31–37. (Gedai Istvánnal és Héri Verával)
- Eine heidenische Münze des Julianus Apostata im Münzkabinett Oslo. *Acta Hyperborea* 8 (2001), 16–178.
- Kőhegyi Mihály (1934–2001). NK 100–101 (2001–2002), 4–5.
- Bevezetés a római pénzek gyűjtésébe. Császárkor*. Budapest 2002.
- Alsóhetény (Iovia) szórvány- és ásatási érmeinek értékelése. In: Torbágyi Melinda (szerk.): *A numizmatika és a társtudományok IV. Konferencia Esztergomban 1999. október 1–3*. Budapest 2002, 31–36.
- Tíz év Huszár Lajossal az Éremtárban (1958–1968). In: Bíró-Sey Katalin – Búza János – Csoma Mária – Gedai István (szerk.): *In memoriam Ludovici Huszár*. Budapest 2005, 20–24.
- Egy hihetetlen mozzanat a norvég pénzverés történetéből. *Az Érem* 64 (2008), 2, 55–56.
- Rec. Kolbjorn Skaare: Mynten, myntene og medaljene. Den Kongelige Mynts historie 1806–2004, med linjer tilbake til starten i 1686. NK 106–107 (2007–2008), 245.
- Rec. Soós Ferenc: A Magyar Numizmatikusok Panteonja. NK 108–109 (2009–2010), 247.
- Kőszegi Tivadar (1931–2014) – Serlegvacsorai megemlékezés. NK 114–115 (2015–2016), 7–9.

22 Korábbi írásainak bibliográfiáját Baloghné Ábrányi Hedvig állította össze: BERTÓK Krisztina – TORBÁGYI Melinda (szerk.): *Emlékkönyv Bíró Sey Katalin és Gedai István 65. születésnapjára*. Budapest, 1999, 16–25.